

Discurs de Jaume Casals, rector de la Universitat Pompeu Fabra

Acte de Nadal, auditori del campus de la Ciutadella

Dimecres 19 de desembre de 2018

Moltes gràcies a tots els que ens han obsequiat amb aquest acte

Mònica i Pele

Cor i grup musical (que no han pogut actuar, però...)

Grup de teatre

Delegat de cultura i BSM (fan amb aquests llibres el que demano als centres adscrits...), llibre, gran llibre i llibre gran a l'escenari, Cristina, Jordi i Xavier.

Als responsables que cessen, als jubilats, a tots els presents

Als que assumeixen la necessitat de compromís que té la UPF,

Universitat amb ambició i amb bones intencions, com Càndid.

Per això el meu títol és

LA COMPATIBILITAT DE LES BONES INTENCIONS AMB LA
UNIVERSITAT o QUALESEVOL NIT POT SORTIR EL SOL

Fa una nit clara i tranquil·la.

Hi ha la lluna que fa llum.

Els convidats van arribant

I van omplint tota la casa

De colors i de perfums...

Vaig anar a Canet dues vegades. Hi havia les sis hores i les dotze hores. L'any 75 o 76 havien prohibit el Jaume Sisa, el cantautor galàctic, i pels altaveus de les dotze hores, crec, sonava sense parar *Qualsevol nit pot sortir el sol*.

Després, com que tinc quatre filles i un fill, l'he cantat força a la vora del llit, amb la guitarra. Potser podria cantar-la ara, i ja està! Jo tinc una carrera amagada de músic aficionat i fins i tot crec que porto un bon músic a dins. Però, quan es tracta de treure'l a fora, em sembla que els resultats són molt discrets. Total, avui no cantaré.

Les bones intencions de Càndid. Comencem per Voltaire, que als vint-i-tres anys, a la mort de Lluís XIV, va anar a la Bastilla durant un any per haver escrit uns versos satírics que afectaven el regent. Deu anys més tard, hi va tornar i, a continuació, va pagar amb tres anys d'exili a Anglaterra per les seves diferències amb el cavaller de Rohan, un gran aristòcrata, que li va enviar els seus servents per apallissar-lo (l'apallissat, doncs, és el que s'ha d'exiliar... no sé si us sona). Quina sort que tenim avui dia de tots aquests que van apostar per la llibertat i la igualtat i la fraternitat!, anava a dir ara. Ens han obert pas. Diderot, pocs anys després, per haver escrit la *Lettre sur les aveugles*, on s'ocupava d'un tema clàssic de la filosofia suscitat per John Locke als seus *Assaigs sobre l'enteniment humà*, el problema de Molyneux (un cec de naixement, si recuperés la vista, podria distingir sense ajudar-se del tacte una esfera d'un cub?), per haver debatut doncs sobre temes de raó i d'experiència i haver posat en dubte veritats santes, també va anar a la presó, al *donjon* del castell de Vincennes, a passar un estiu llarg, fins que els interessos dels editors de l'Encyclopédie van fer aconsellable alliberar-lo. No cal parlar aquí de les tribulacions del ciutadà Jean-Jacques, J.-J. Rousseau, exiliat a Ginebra. Fins i tot Montaigne, l'escriptor adorat per tots els il·lustrats i un aristòcrata moderat, mediador subtilíssim entre el rei francès catòlic i el rei de Navarra protestant, 150 anys abans, va tastar també la Bastilla per haver escrit els *Essais*. L'hi van tancar a instàncies de la família de Guisa, els líders de la dreta ultra i de l'integrisme catòlic d'aleshores. Però Montaigne hi va passar només un dia. Caterina de Mèdici, la regent, el va fer alliberar a l'acte. Quina

sort, deia, que tenim d'haver estat precedits per aquesta gent que va posar els valors democràtics al davant per sempre més del poder efectiu. Les seves bones intencions són la base ineluctable de les nostres. Una base establerta i indiscutida avui dia.

Avui vinc decidit a no expressar les meves preferències polítiques, i ho compliré. Només m'importen les qüestions relacionades amb les bones intencions, en el sentit que em sembla més noble i desitjable, que és el que descarta per massa picardia aquell adagi que diu que de bones intencions l'infern n'és ple. Però, com a simple notari dels esdeveniments, no puc estar-me ara de recordar el que em va dir un antic ministre dels governs del PSOE quan, en ocasió d'un debat organitzat fa quatre o cinc anys per l'A4U, vaig intervenir per demanar què farien cadascun dels ponents en cas d'haver de respondre al clamor d'almenys dos milions de ciutadans catalans incòmodes amb l'espanyolitat. Fa almenys quatre anys, repeteixo, l'exministre jurista col·lega acadèmic, va resoldre amablement al·legant l'article 2 de la constitució espanyola (ara no faré el llest comparant-lo amb l'article 2 de les constitucions francesa o americana, però, si us ve de gust, mireu què diuen). No és que jo no entengui que les constitucions solen suposar que l'estat que fonamenten jurídicament no es tracta d'imaginar-lo d'entrada, tot just començar, en vies de desintegració; ni que en aquells temps dels anys setanta del segle passat es deien coses estranyes amb alguna raó circumstancial de prudència. No. El que em va deixar parat és que un acadèmic progressista utilitzés com a argument el que diu aquest article, és a dir, que la nació espanyola és indissoluble i que, en tant que pàtria, és indivisible. Indissoluble. Indivisible. No comento res més d'aquesta metafísica hispànica per mantenir-me dintre dels límits que jo mateix m'he posat.

Tampoc puc evitar, parlant de la presó i l'exili dels pares de la democràcia, la llibertat i la tolerància modernes, de recordar ara que he llegit en algun lloc que la conferència episcopal espanyola ha declarat fa poc que la unitat d'Espanya s'ha de considerar un bé de caràcter moral. No ho sé. Potser només ho he somiat.

Els il·lustrats patien de la perspectiva religiosa de l'època. Aleshores la unitat de la pàtria francesa era un objectiu, ni de bon tros una realitat. A l'Espanya d'avui, la unitat no és en absolut un objectiu (tant de bo ho fos), sinó una realitat formal indiscutible. Just allò que eren les veritats santes de la religió a l'època clàssica moderna, és a dir, allò que, amb la seva discrepància (que incloïa ben evidentment la discrepància amb els errors judicials escandalosos que s'expressen, per exemple, en el *Tractat de la tolerància*), els nostres amics Voltaire i companyia van pagar a cops de bastó.

Les bones intencions de Càndid no tenen res a veure amb tot això, o potser no tenen res a veure amb tot això. Càndid és un aprenent de filòsof. Viu fora del món, orfe o bastard, en un castell alemany on el senyor l'ha posat en mans d'un filòsof leibnizià anomenat Pangloss. Leibniz és el filòsof de l'optimisme. De fet Voltaire encunya aquesta paraula per expressar la idea que vivim en el millor dels mons possibles. Això vol dir que, amb el seu esperit combinatori, Leibniz imagina que Déu ha calculat la millor distribució possible de bé i de mal, la que ofereix un màxim de bé i sacrifica aquest màxim a un mínim de mal d'entre totes les combinacions possibles, i l'ha creat, n'ha fet el món real. Déu no pot sinó desenvolupar en forma de món creat, món real, aquesta fórmula òptima. De manera que quan ens sentim interpel·lats pel pecat de Judes, per exemple, hem d'entendre que aquesta dosi de mal que conté la traïció de l'apòstol és necessària per al desenvolupament extraordinàriament benèfic de tota la història del cristianisme en el seu

conjunt. En el millor dels mons possibles hi ha una inevitable i fructífera dosi de mal. Això és l'optimisme i s'assembla bastant a l'optimització pensada com un dels conceptes centrals del pensament de bona part dels nostres companys economistes i polítics. Un concepte que viu als fonaments de la nostra universitat.

Però Càndid, un cop expulsat a puntades de peu del seu castell paradisiac per haver-se enamorat de la princesa Cunegonda i haver provat de festejar-la, no troba en aquest món, ni a la vora ni molt lluny, cap traça d'aquest bé formidable que les dosis homeopàtiques de mal permeten de maximitzar. Sens dubte, el sistema de Leibniz és correcte, però ningú no ho diria: de pallissa en pallissa i de desastre en desastre, Càndid i es seus interlocutors recorren el món sense poder confirmar cap doctrina optimista, fora de l'omnipresència de la maldat i el triomf de la lletjor i el dolor.

Amb tot, Càndid no cedeix a l'empenta des seus disgustos i mai no posa en dubte el principi optimista. No cal que digui ara fins a quin punt aquesta força moral que exhibeix em recorda, *toute proportion gardée*, a la universitat, de vegades a la nostra, no necessàriament a les altres. Veig en això una oportunitat per definir amb un exemple el que entenc per bons sentiments, i el que crec que presideix per damunt de tot la vida a la UPF. Després del que he dit sobre presos polítics, de la manera com ho he dit, qualsevol podria acusar-me de festejar amb el cinisme. Odiaria, creieu-me si us plau, que ningú pogués col·locar-me en aquesta perspectiva. Al contrari, només penso en bons sentiments, en les festes de Nadal i en els grans èxits de la nostra universitat d'aquest 2018 i els que veig a venir per al 2019.

És veritat que treballem molt i que en rebem poques compensacions i bastants problemes. Calen grans esforços per obtenir petits progressos, petits,

és veritat, però que uns segons d'atenció ens fan reconèixer com una joia de valor incalculable.

Una persona que no dic, però que tots reconeixereu, deixa la pell (al costat de la dels que m'acompanyen de més a la vora i d'una part de la meua) per augmentar el pressupost i aconseguir millores personals per a un bon grup de companys professors i personal, i la resposta tendeix a ser tot excepte un merescudíssim homenatge. La ponderació de problemes i resultats no és sempre fina. Passeu-me una altra caricatura: en diré el principi fabrià de la tábula rasa. L'enunciat és el següent: a cada pas endavant, com que només es fa una justícia, el saldo és igual a zero; queden les coses com cal que siguin i només destaquen els defectes a corregir i tot el que encara es veu desviat. Poso un exemple del principi i elegeixo el meu, el dels meus col·legues, per mirar de no ferir ningú: un o una titular (jo mateix) esdevé catedràtic o catedràtica com mereixia; com que ho mereixia, res a dir, i l'esdeveniment s'esgota. El nostre heroi, que ha aconseguit amb un esforç titànic el recursos que calien, ha complert gairebé sense que calgui cap esment amb el seu deure. I tornem a començar: taula rasa.

Aquest que anomeno el nostre heroi representa l'esquema amb què complim tots els acadèmics i el personal d'administració serveis de la universitat. Com el gran poeta rus d'origen escocès Lérmonov, l'autor d'*Un heroi del nostre temps*, representava un arquetip d'experiències viscudes per una munió de joves del segle XIX (tant si el coneixien com si no). Cito Lérmonov perquè fa dies que alguns col·legues m'estan fent preguntes sobre si els convé o no tornar a enganxar la lectura de *Les bienveillantes*, novel·la extraordinària del nostre conciudadà Jonathan Littell, en què Lérmonov té el seu paper. La resposta és sí.

No estic fent broma. Això que dic de l'heroi arquetípic val per a una muntanya d'altres esdeveniments i per als que en són artífex i responsables, en totes les escales, serveis i mides. El cas és que, al meu parer, no hi ha ningú de vosaltres, repeteixo, que no pugui assumir eventualment el paper d'aquest heroi del nostre temps i a qui no li hàgim d'agrair una contribució decisiva al progrés de la UPF. Som petits i diferents. Rebem segons ens toca tant si ho fem bé com si no. Sempre el mateix. Sempre segons la mida. Però hem de ser diferents. Ho sabem i en sentim la pruija. Doncs ens toca esforçar-nos més. Atenció un moment, tot indica que, lluny de cap circumstància favorable, sobre la base d'una combinatòria finita (que intentem rebentar sense cap col·laboració externa), la UPF està en un procés evident d'optimització i, en certa manera, es comporta com el millor món possible de la filosofia leibniziana.

Avui, que per nosaltres a efectes pràctics és Nadal, us proposo que, en comptes de fixar-nos en aquesta estranya sacralització de la unitat de la nació espanyola que citava fa uns minuts i que em guardaria molt de censurar, ens centrem un instant en alguna santificació dels nostres millors esdeveniments. I preguntem-nos, com em feia notar fa tot just unes hores un company del consell de direcció, si estem dedicant l'esforç que cal a cadascun dels projectes que tenim en marxa. Per a això necessitem els bons sentiments de Càndid. Però la feina que ens espera es molt més fàcil que la seva, perquè és més fàcil trobar les bones coses a la nostra universitat i el seu entorn que al món en general. Us animo a veure, identificar i realçar aquests esdeveniments de progrés sobre el fons gris de la crisi que ens ha tocat viure com a època, i a transformar aquesta època en l'època d'aquests esdeveniments, a dins de la UPF, però alguns també a fora, a casa nostra, o als llocs del món que estimem, i que ens fan ser millors que ahir. Gràcies a la multiplicitat que s'organitza al voltant de cada universitari, la UPF reviu en direccions imprevistes d'un valor

extraordinari. Posem fi a la metodologia de la taula rasa amb plena consciència per entrar de cara en l'època nova en què la Pompeu Fabra va ser definitivament el que havia de ser: un espai de respecte mutu per al millor possible. Això ens farà molt forts, molt independents, veritablement singulars. Us convido a sumar els vostres elements de felicitat personal als que ja tenim aquí, a portar-los a la feina i a passar a casa el millor Nadal i un gran 2019.